

Referenți științifici:

Conf. univ. dr. Eugenia Bogatu,
Universitatea de Stat din Chișinău
Lector dr. George Colang,
Universitatea Bioterra din București

© Editura EIKON

București, Calea Giulești 333, Sector 6, cod poștal 031310, România

Difuzare / distribuție carte: 021 348 14 74
0733 131 145, 0728 084 802
difuzare@edituraeikon.ro, www.librariaeikon.ro

Redacția: 021 348 14 74
0728 084 802, 0733 131 145
contact@edituraeikon.ro, www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de Consiliul Național
al Cercetării Științifice din Învățământul Superior (CNCSIS)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BĂLAN, MARIN

Cum să faci filosofie cu copiii? / Marin Bălan. - București : Eikon,
2023

Conține bibliografie
ISBN 978-606-49-0864-3

1

Editor: Valentin Ajder

Cum să faci filosofie cu copiii?

MARIN BĂLAN

Cuprins

Introducere	13
1. Scurte considerații istorice privind locul filosofiei în educația copiilor	21
Theano II despre aplicarea principiului pythagoreic de <i>harmonia</i> în creșterea copiilor	22
Despre filosofie și tineri în dialogurile lui Platon.....	23
<i>Socrate și tinerii care adesea îl imită</i>	23
<i>Rolul filosofiei în formarea viitorilor politicieni</i>	26
<i>Lysis – cel mai tânăr interlocutor al lui Socrate</i>	29
<i>Un curriculum fără filosofie (Republica)</i>	31
Un tânăr poate fi matematician, dar nu filosof (Aristotel)...	33
Nimeni nu este prea tânăr pentru a filosofa (Epicur).....	35
Augustin: prima carte despre copilărie	36
Pentru o educație filosofică a copiilor (Montaigne)	40
Locke: o educație axată pe curiozitate și întrebări.....	42
Kant: Pentru o gândire independentă și critică a copiilor	44
Filosofia practică în mod personal și existențial (Kierkegaard).....	46
Metoda socratică a lui Nelson în școala filosofică pentru copii Walkemühle.....	47
Jaspers și „filosofia copiilor”	50
2. Filosofia cu/pentru copii – despre ce este vorba?	53
Pot face copiii filosofie?	53
Filosofie studiată și filosofie practică	56
„Filosofie pentru copii” sau „Filosofie cu copii”?.....	59

3. O nouă paradigmă educațională: comunitatea de cercetare 64

Originile comunității de cercetare	65
Transformarea clasei de elevi în comunitate de cercetare filosofică.....	70
Ce se întâmplă în comunitatea de cercetare din punct de vedere pedagogic?.....	73

4. Un curriculum pentru o gândire mai bună 81

Drumul filosofiei de la universitate la gimnaziu	82
Schița unui curriculum de filosofie pentru copii	84
Scurtă privire asupra romanelor filosofice ale lui Lipman.....	87
<i>Elfie</i>	88
<i>Kio and Gus</i>	89
<i>Pixie</i>	91
<i>Noûs</i>	93
<i>Harry Stottlemeier's Discovery</i>	95
<i>Lisa</i>	96
<i>Suki</i>	98
<i>Mark</i>	99
Stocul de gândire filosofică din literatura pentru copii.....	100
<i>Gareth Matthews despre filosofie, copilărie și literatura pentru copii</i>	102
<i>Filosofie cu cărți-ilustrate</i>	105
Miturile	107

5. Gândirea multidimensională 110

Ideea de rezonabilitate	111
Trei dimensiuni ale gândirii.....	113
Gândirea critică.....	115
<i>Ce este gândirea critică?</i>	116

<i>Criteriile</i>	118
<i>Auto-corectarea</i>	121
<i>Sensibilitatea la context</i>	123
Gândirea creativă.....	125
<i>Gândirea creativă ca proces</i>	127
<i>Cum identificăm produsele gândirii creative?</i>	130
<i>Gânditorul creativ</i>	132
Gândirea grijulie.....	133

6. Profesorul ca facilitator..... 139

Lipman despre formarea profesorilor în vederea practicării filosofiei pentru copii.....	140
Ce nu trebuie să facă un profesor în timpul unei sesiuni de filosofie pentru copii?.....	143
Este nevoie de pregătire filosofică pentru a face filosofie cu/pentru copii?.....	145
Mai au nevoie de formare în filosofia cu/pentru copii cei care au studiat deja filosofia?.....	149
Neutralitate procedurală și de conținut.....	150
Facilitator, după exemplul lui Socrate?.....	151
Profesorul ca grădinar și intervenția „slabă”.....	154
Un profesor „puternic din punct de vedere pedagogic, dar eliberat din punct de vedere filosofic”.....	158

7. Cum să faci întrebări filosofice?

Cuadrantul întrebărilor 162

Întrebările profesorilor.....	163
Arta de a pune întrebări – sugestiile lui John Dewey pentru profesori.....	165
Un program educațional setat pe întrebări – filosofia pentru copii.....	167
Întrebări obișnuite, de cercetare și retorice.....	169
Întrebări închise și întrebări deschise	171
„Întrebările socratice”.....	173

Un instrument de clasificare a întrebărilor: graficul lui Splitter și Sharp.....	175
Ce este o întrebare filosofică?.....	178
Cum recunoaștem întrebările filosofice?	180
Întrebarea tratată filosofic.....	184
Cuadrantul întrebărilor	186
Integrarea cuadrantului întrebărilor în stilul de predare și învățare	191
O nouă abordare pedagogică	193

8. Să ne imaginăm ce s-ar întâmpla dacă...

Experimentul de gândire..... 195

Ce este un experiment de gândire?	197
Experimentul de gândire în filosofie	198
Caracteristicile unui experiment de gândire filosofic	200
Utilizarea experimentelor de gândire din filosofie în scop didactic.....	201
Experimentele de gândire în filosofia cu/pentru copii.....	204
„Corabia lui Tezeu” și problema identității	207
<i>Povestea despre corabia lui Tezeu</i>	209
<i>Experimentul de gândire „Corabia lui Tezeu” la clasă</i>	211
„Inelul lui Gyges” și testarea limitelor morale	214
<i>Varianta prezentată de Edwige Chirouter</i>	217
<i>Varianta prezentată de Peter Worley</i>	222
Experimentele de gândire dau viață lecțiilor	225

9. Discuția pornind de la o dilemă morală..... 227

Ce sunt dilemele morale?.....	228
Folosirea dilemelor în lecțiile de educație morală	233
Teoria judecății morale a lui Piaget.....	234
Teoria dezvoltării morale a lui Kohlberg.....	236
<i>Modelor celor șase etape</i>	238

Lipman despre educația morală și „cercetarea etică”	241
Dilemele în programul lipmanian al filosofiei pentru copii.....	245

În loc de concluzie

Mirarea – un aliat al educației?..... 250

Bibliografie..... 252

Index 269

UDDIG | We know books

Mulțumesc domnului Valentin Ajder, directorul Editurii Eikon, pentru acceptarea acestei cărți, dar și pentru răbdare. Mulțumesc lui George Colang pentru recomandarea acestei cărți spre publicare Editurii Eikon.

1. Scurte considerații istorice privind locul filosofiei în educația copiilor

Cel ce spune că timpul pentru studiul filosofiei n-a sosit încă sau că a și trecut este asemenea unuia care ar spune că timpul fericirii n-a sosit încă sau că s-a și dus.

Epicur

Este filosofarea cu copiii o invenție modernă sau începutul tradiției filosofice include și această preocupare? Copilul se ancorează în lume prin întrebări, încercând să găsească răspunsuri, fie singur, fie împreună cu alți copii. Aceste răspunsuri nu sunt definitive, ci se pot schimba pe măsură ce procesul de reflecție progresează.

În istoria filosofiei pot fi găsite pledoarii fie pentru, fie împotriva introducerii filosofiei în educația copiilor. Totuși, în multe cazuri, pasajele respective au puțină semnificație pentru posibilitatea filosofiei cu/pe copiii, ele stând în contextul general al unei lucrări filosofice care tratează de obicei un subiect complet diferit. Cu atât mai puțin pot fi identificate programe în sensul unui apel direct pentru a filosofa cu copiii.

Theano II despre aplicarea principiului pythagoreic de *harmonia* în creșterea copiilor

Identificând câteva scrieri ale unor femei din Școala pythagoreică, Waithe (1987) a constatat că subiectele abordate includ și creșterea copiilor și rolul femeilor în societate. Mai exact, era analizat modul în care conceptul pythagoreic de *harmonia* se aplica structurii și conducerii statului și structurii și conducerii familiei, privită ca un microcosmos al statului – cum ar putea o femeie să aplice acel principiu în creșterea copiilor pentru a deveni persoane drepte și armonioase. Era vorba deci de etică aplicată, psihologia dezvoltării morale și teoria obligației familiale. În Școala pythagoreică, și bărbații, și femeile făceau filosofie. Dar dacă bărbaților le revenea să stabilească armonia în societate și să creeze un stat drept, grija femeilor era să păstreze armonia acasă și să crească persoane drepte, armonioase (Waithe 1987, xi-xii).

Numele de „Theano” era foarte popular în Antichitate; au existat cel puțin două femei cu acest nume legate de Școala pythagoreică și de la care au rămas câteva scrieri. Uneia dintre acestea, Theano II (sec. al VI-lea î.Hr.), îi sunt atribuite trei scrisori; către Euboule, către Nikostrate și către Kallisto. Dacă în scrisorile către Nikostrate și Kallisto este vorba despre responsabilitatea femeii pentru crearea dreptății și armoniei în cămin, în scrisoarea către Euboule sunt abordate probleme privind creșterea copiilor. Este responsabilitatea unei femei să-și crească copiii, astfel încât aceștia să devină adulți virtuoși și armonioși.

Theano II adoptă o poziție anti-hedonistă și condamnă creșterea copiilor în lux, căci „luxul pervertește

natura.” Copiii nu trebuie să devină sclavii sentimentelor lor, ci să fie capabili atât să se abțină de la plăcere, cât și să reziste durerii. Predominarea plăcerii îi face pe copii indisciplinați; „lipsa de reținere în copilărie îi face neînfrânați.” Copiii trebuie să experimenteze de mici greutățile vieții, „ca proces de întărire.” În acest sens, o mamă va avea grijă ca „hrana lor să fie mai degrabă austeră decât somptuoasă; să îndure atât foamea, cât și setea, atât frigul, cât și căldura.” O îngrijire necorespunzătoare va avea drept rezultat „rodul rău al libertății și o totală lipsă de valoare, totul din cauza luxului” (Waithe 1987, 42-43).

Despre filosofie și tineri în dialogurile lui Platon

Ideea că nu ar trebui să facem cunoștință cu filosofia prea devreme este asociată cu discuția despre educație din dialogul *Republica*, unde se arată că este nevoie de ani și ani de pregătire, studiind astronomia, geometria și dialectica, înainte ca cineva să-și poată fixa privirea asupra ideilor în raport cu care lucrurile sensibile nu sunt decât copii imperfecte. Totuși, în alte dialoguri, Platon îl prezintă pe Socrate filosofând cu tinerii.

Socrate și tinerii care adesea îl imită

În fața judecătorilor, Socrate își descrie activitatea filosofică drept examinare sau cercetare asupra sa și a altora: „m-ați auzit vorbind și supunându-mă pe mine și pe

alții cercetării, în timp ce viața lipsită de această cercetare nu e trai de om” (*Apărarea...* 38a).

Termenul „examinare” (gr. *exetazein* (a cerceta, a examina, a testa), provine din vocabularul militar din secolele al V-lea și al IV-lea, unde desemna revizuirea, examinarea sau adunarea trupelor (Weiss 248); Socrate însuși caracteriza activitățile sale în termeni militari:

[...] ori că ți-ai ales singur un loc în luptă, socotindu-l cel mai potrivit, ori că ai fost așezat acolo de comandantul tău, în locul acela trebuie, cred eu, să înfrunți neclintit primejdia, fără să iei în seamă nici moartea, nici altceva, orice ar fi, ci numai dezonoarea. (*Apărarea...* 28d)

Un „luptător” practică, deopotrivă, „respingerea” (*elenchos*) – Socrate „respinge” aroganța și neștiința interlocutorului. În afară de acestea, el adresează atenienilor „îndemnul” (*parakeleuma*) să treacă de la grija pentru bani, glorie și cinstire la grija pentru adevăr și suflet (29d-e); căci nu ar avea alt rol decât acesta: „să vă trezească și să vă convingă, și să vă mustre cât e ziua de lungă, ținându-se de voi pretutindeni”, așa cum un tăun trezește „un cal, mare și de soi dar care, din pricina mărimii, ar fi cam leneș” (30e-31a).

Îndemnul, examinarea și respingerea sunt activitățile filosofice desfășurate de Socrate asupra celor cu care se întâlnea. Însă, autoexaminarea despre care Socrate vorbește în *Apărare* nu este descrisă în niciunul dintre dialoguri. Weiss consideră că Socrate se autoexaminează prin intermediul respingerii, căci la sfârșitul acesteia, spre deosebire de opiniile interlocutorilor, propriile sale opinii par mai puțin absurde decât înainte.

Această respingere este considerată de Socrate „misiunea sa divină” – prin infirmare, el își îndeamnă

interlocutorii și, tot așa, examinează nu numai opiniile lor, ci și pe ale sale în dialog și discuție (Weiss 2006, 249). Socrate arată că:

[...] tinerii care de bună voia lor mă urmează, cei cu cele mai multe răgazuri, fii de oameni foarte bogați, sunt încântați de felul în care iscodesc eu oamenii și adesea mă imită apucându-se să-i ia la întrebări pe alții. (*Apărarea...* 23c)

Este evident că Socrate a practicat filosofarea cu tinerii, însă nu putem determina vârsta acelor tineri. În dialogul *Laches*, Lisimah folosește cuvântul *paides* când povestește despre fiii săi:

[...] stând de vorbă între ei acasă, ei pomenesc adesea numele lui Socrate și îl laudă grozav. Cu toate acestea nu i-am întrebat niciodată dacă acela despre care vorbesc este fiul lui Sophroniscos. Ei, copii (*paides*), spuneți-mi, acesta este Socrate, cel despre care pomeniți într-una? (*Laches* 180e-181a)

În acest context, putem presupune că tinerii erau inițial doar ascultători, dobândind, prin ascultare, abilități de conversație filosofică pe care apoi le puteau folosi ei înșiși în conversațiile cu ceilalți. Dar cum, uneori, era demascată ignoranța celorlalți, acest lucru stârnește mânia celor iscodiți. Se pare că adulții nu acceptau ca tinerii să le dezvăluie ignoranța prin întrebările lor, ceea ce a făcut ca Socrate să fie descris drept „un mare ticălos care îi strică pe tineri” (*Apărarea...* 23d).

Ca odinioară, mulți adulți din zilele noastre pretind că știu totul și, cum nu există răspunsuri clare la întrebările filosofice, întrebările copiilor îi pot face conștienți de

propria lor ignoranță. Evident, a reacționa cu mânie este o modalitate greșită; ar fi mai bine să inițiem un dialog comun cu copiii și tinerii, pentru ca toți cei implicați să obțină noi perspective. Socrate proceda în felul acesta fără să facă diferențe între tineri și adulți: „Căci nu fac nimic altceva decât să colind orașul încercând mereu să vă conving, și pe tineri, și pe bătrâni” (*Apărarea* 30a). Socrate nu-i vede pe tineri doar ca pe niște ascultători, ci îi atrage și ca interlocutori în conversațiile sale; el practică filosofarea atât cu cei maturi sau bătrâni, cât și cu cei mai tineri.

În fața judecătorilor, Socrate folosește o voce complexă, rezultat al pe unei triple identificări: vocea filosofului = vocea străinului = vocea copilului. Căci se prezintă ca „străin” (*xenos*): „sunt cu totul străin de vorbirea de aici”; apoi, face trimitere la „graiul și cu deprinderile în care am fost crescut”, identificându-se cu copilul. Nu săvârșește și a patra identificare: vocea cetății, căci cetatea nu este dispusă să asculte nici filosoful, nici străinul, nici copilul, toți aceștia acționând perturbator, stricând ordinea.

Rolul filosofiei în formarea viitorilor politicieni

Dar nu toți tinerii îl urmează pe Socrate; unii vor fi luat hotărârea de a nu intra în subtilitățile filosofiei, dedicându-se unor chestiuni care privesc cetatea.

Acesta este cazul tânărului Callicles, prezentat în dialogul *Gorgias* ca discipol al profesorului de retorică Gorgias, originar din Leontinoi (Sicilia), dar considerat de unii comentatori drept personaj fictiv, introdus de Platon pentru a simboliza „noua generație de politicieni ai Atenei, elevi ai retorilor străini” (Cizek 1974, 275). Callicles

intervine în al treilea act al dialogului, după ce Gorgias și celălalt discipol, Polos, au abandonat discuția cu Socrate despre retorică; tânărul politician începe cu o analiză despre ceea ce este drept prin natură, în contrast cu ceea ce este drept doar prin simpla convenție, apoi, discută cu Socrate despre modul de viață pe care îl alegem când devenim adulți: ar trebui să ne petrecem viața filosofând sau mai degrabă ar trebui să fim activi în viața publică și politică?

Callicles citează duelul dintre cei doi gemeni Zethos și Amphion din tragedia pierdută a lui Euripide, *Antiope*, pe tema contrastului dintre viața activă și viața contemplativă. Asumând rolul ciobanului Zethos, el expune tipul de existență al politicianului atenian din secolul lui Pericle, realist și pragmatist, și îl îndeamnă pe Socrate – acesta ar trebui să joace rolul poetului visător Amphion – să „abandoneze filosofia” și să practice, în schimb, genul de retorică necesar succesului în politică (*Gorgias* 484c–e).

Ar fi o greșeală să privim pe Callicles drept un simplu adversar al filosofiei. În viziunea lui, „filosofia este un lucru plăcut dacă te ții de ea cu măsură în timpul tinereții, însă dacă stăruie dincolo de cât trebuie ajunge o nenorocire pentru oameni” (*Gorgias* 484c). Cei care acordă prea mult timp filosofării „se fac de râs” atunci când se implică „într-o chestiune privată sau cetățenească”, fiind neexperimentați, tot așa cum ar păți-o și oamenii politici, dacă s-ar amesteca în discuții filosofice (*Gorgias* 484 d-e). Ca urmare, practica filosofică nu ar trebui urmată dincolo de o anumită vârstă, tânărul de condiție liberă trebuind, în cele din urmă, să se îndepărteze de filosofie, pentru a crește cu adevărat.

Când auzi un om gângurind sau îl vezi jucându-se, îți pare ridicol, lipsit de bărbăție și bun de bătut. Același lucru îl resimt eu și față de cei ce filosofează. Sunt

LBPIA | We know books

încântat să văd că filosofează un băiat tânăr, îi şade bine şi consider că acesta este un om liber, iar cel ce nu se preocupă de filosofie, un om aservit, care niciodată nu se va face vrednic de vreo faptă frumoasă şi nobilă. Când văd însă un om matur filosofând încă, fără să se poată dezbăra de acest obicei, atunci cred, Socrate, că acest bărbat merită neapărat să fie bătut. (*Gorgias* 485c-d)

Callicles concede că filosofia, în măsura în care serveşte educaţiei, este folositoare, pregătind tânărul pentru viitoarea viaţă de adult. Cei care practică filosofia în tinereţe au mai multe şanse să devină buni cetăţeni decât cei care se feresc de ea. Dacă pentru lumea educaţiei, filosofia este potrivită, ca şi jocul, în lumea politicii ateniene, unde viaţa ia forma unei participări serioase, nici jocul, nici filosofia nu se mai justifică. Un atenian adult care continuă să se dedice filosofiei este în pericol să ajungă „neom” (*anandroi*), adică să-şi piardă condiţia de „om liber”, întrucât el se îndepărtează de centrul cetăţii şi spaţiul public (*agora*), ca locuri de realizare a cetăţeniei; iar „ungherele” în care se retrage „ca să pălăvrăgească în compania a trei-patru tinereţi” nu sunt locuri de exprimare a unei opinii serioase, de om liber (*Gorgias* 485e).

Aşadar, de pe poziţia celui care a ales viaţa activă în detrimentul vieţii contemplative, Callicles avertizează cu privire la filosofarea excesivă; în dialogul *Republica*, găsim un avertisment similar referitor la gardienii care, dacă ar continua să studieze muzica, neglijând gimnastica, ar deveni nişte luptători „molateci” (*Republica* 411b).

Parţial, poziţia lui Callicles poate fi luată în considerare în ce priveşte filosofarea cu copiii. El arată că cei înclinaţi spre filosofie în tinereţe au mai multe şanse să devină buni cetăţeni decât cei care se feresc de filosofie; astfel, filosofia apare ca o propedeutică importantă pentru

formarea caracterului uman, dar numai dacă are loc îndepărtarea ulterioară de filosofie.

Lysis – cel mai tânăr interlocutor al lui Socrate

În dialogul *Lysis*, interlocutorii lui Socrate sunt câţiva adolescenţi, cel mai tânăr dintre ei fiind Lysis – este posibil ca acesta să nu fi avut mai mult de unsprezece sau doisprezece ani (Dorion 2004, 160, 163)

În dialog nu este menţionată vârsta, dar sunt oferite câteva indicii în acest sens. Astfel, discuţia lui Socrate cu Lysis şi ceilalţi adolescenţi, Hippothales, Menexenos şi Ctesip, nu are loc într-una dintre incintele destinate filosofiei, Academia sau Liceul: „mergeam de la Academie către Liceu” – cu această remarcă începe dialogul. Academia era, în vremea lui Socrate, sediul unui gimnaziu pe aleile căruia şi-a început şi Platon prelegerile. Tot un gimnaziu era şi Liceul, loc favorit al prelegerilor sofiste – aici şi-a stabilit Aristotel şcoala (Cizek 1976, 237-238). Lysis şi ceilalţi tineri se aflau într-o palestră, unde îşi petreceau timpul jucând arşice, aducând jertfe şi vorbind despre multe lucruri – iar „un sofist destoinic” le era profesor (*Lysis* 204a).

Socrate însuşi spune că Lysis „trebuie să fie foarte tânăr” deoarece nu a mai auzit de numele său – tocmai din cauză că, fiind prea tânăr, „nu prea i se spune pe nume, ci e chemat încă după numele tatălui său” (*Lysis* 204e). Prima întrebare pusă de Socrate lui Lysis şi Menexenos are legătură cu vârsta lor: „Care din voi doi este cel mai mare?”, şi nu este deloc neobişnuită, mai ales că vine din partea unui adult. Dar răspunsul dat de Menexenos este ciudat:

„Suntem în dispută,” aceasta însemnând că cei doi nu știu care dintre ei este mai în vârstă. Or, dacă niciunul nu știe, disputa lor pare inutilă și de nerezolvat. Iar Socrate, sesizând că le place să dispute doar de dragul disputei, fără să țină cont de adevăr, menționează și alte subiecte în legătură cu care ar putea fi în dispută, de exemplu, care dintre ei este de neam mai nobil sau care este mai frumos (*Lysis* 207c).

Lysis și Menexenos privesc argumentele drept un joc sau o competiție și se străduiesc să „câștige” – dar acesta este scopul și în eristică. În discuția cu cei doi, Socrate introduce distincția dintre eristică și filosofie și îl numește *eristikon* („amator de controverse”) pe Menexenos; dar discuția filosofică o poartă cu Lysis: „m-am simțit încântat de dragostea pentru înțelepciune a lui Lysis.” De altfel, Socrate nu îi întreabă pe cei doi dacă se ceartă și pentru a afla care dintre ei este mai drept și mai înțelept (*Lysis* 211b; 213d)

În fine, interdicțiile impuse de părinți sunt un alt indiciu al vârstei fragede: Lysis este împiedicat de părinți să conducă atelajul, în timp ce un sclav este lăsat s-o facă; tot un sclav, pedagogul, este cel care îl însoțește în drum spre școală; iar la școală este îndrumat de dascăli; acasă, nu este lăsat să atingă diferite unelte; până și trupul lui este îngrijit de altcineva. Întrebat de Socrate de ce crede că este împiedicat să facă ceea ce vrea, Lysis răspunde: „Pentru că n-am încă vârsta” (*Lysis* 207de-209a).

Acest tânăr Lysis este implicat într-o conversație cu Socrate și ajunge la chestiuni filosofice importante, cum ar fi legătura dintre fericire și libertate, în condițiile în care părinții îi interzic lui Lysis să facă mai multe lucruri. Pe parcursul discuției, Lysis capătă tot mai multă încredere în propria lui gândire – acesta pare a fi punctul în care are loc

o apropiere de ceea ce înțelegem noi prin a filosofa cu copiii. Într-un dialog filosofic cu copiii, trebuie neapărat să li se permită să aibă păreri și să fie încurajați să le spună. Socrate răspunde cu bucurie reacțiilor lui Lysis și le folosește ca o oportunitate de a continua conversația.

Un curriculum fără filosofie (Republica)

În *Republica*, Adeimantos formulează un argument paralel cu cel al lui Calicles:

[...] din câți se îndreaptă către filosofie, nu doar în vederea educației în anii tinereții, pentru a se îndepărta apoi de ea, ci ocupându-se de ea un timp mai îndelungat, unii – cei mai numeroși – ajung ciudați de-a binelea, ca să nu zicem, cu totul detestabili. Iar cei ce par de ispravă, totuși, din pricina îndeletnicirii pe care tu o lauzi, omul nostru îi vede devenind nefolositori pentru cetății. (*Republica* 487c-d)

Adeimantos critică practicarea filosofiei în lumea celor maturi care este o lume a politicii, unde filosofia nu ar trebui să mai fie prezentă ca interogare continuă a vieții, ci doar ca sarcină intelectuală legată de o anumită cunoaștere.

Calicles și Adeimantos văd atât copilăria, cât și filosofia ca forme perturbatoare de exercitare a puterii de a vorbi, a gândi și a trăi potrivit cu normele spațiului public. Copilul trebuie transformat din ceea ce este în ceea ce ar trebui să fie, în adultul de care este nevoie în viitor. Iar pentru adult, filosofia se regăsește în forma ei academică. În *Republica*, există un curriculum pe care filosoful trebuie să îl parcurgă: geometrie, aritmetică, astronomie și